

SANTA OLIVA DURANT LA GUERRA DEL FRANCÈS, SEGONS L'ARXIU PARROQUIAL (ESTUDI DEL PERÍODE 1800-1820)

JOAN LATORRE I SOLÉ

Aquest treball recull i analitza la informació relativa al primer vicenni del segle XIX que fa referència a Santa Oliva. La font emprada és l'arxiu de la parròquia.

Globalment podem destacar dos grans apartats.

Primerament es presenten, seguint un ordre cronològic, els fets que van passar durant aquells anys, essent la Guerra del Francès el tema de referència entorn al qual gira el gruix de la investigació.

Al mateix temps, es fan ja les primeres interpretacions. Aquí apreciem les qüestions relacionades amb les collites, les accions violentes dels francesos, la desaparició de la Botiga, etc.

El segon apartat comprèn l'estudi de la demografia. S'analitzen els baptismes, les defuncions, els matrimonis i el creixement vegetatiu.

Destaca, sobretot, la gran epidèmia de 1809. De tot això es fa una síntesi, de la qual la conclusió més colpidora és la fugida massiva, més que probable, de la població civil per por a l'exèrcit francès.

SANTA OLIVA DURANT LA GUERRA DEL FRANCÈS, SEGONS L'ARXIU PARROQUIAL (ESTUDI DEL PERÍODE 1800-1820)

INTRODUCCIÓ

Al juny de 1995 vam presentar, en els decurs de les 8enes Jornades d'Estudis Penedesencs, el nostre treball sobre la Guerra dels Segadors a Santa Oliva.⁽¹⁾ Ara, aquest any, seguim amb la petita sèrie sobre la incidència dels conflictes bèl·lics a Santa Oliva. Com es pot veure pel títol que encapçala aquest estudi, aquí analitzarem els fets que es van produir en el transcurs de la invasió napoleònica.

Els mètodes d'anàlisi i de presentació seran els mateixos que vam emprar a l'estudi anterior, ja que després d'una reflexió ens ha semblat adequat el sistema que es va utilitzar. A més, el fet que es pretén presentar ambdós treballs com un bloc reforça aquesta necessitat de fer servir uns mateixos criteris.

Per això hem revisat tota la documentació que d'aquest període es conserva a l'Arxiu Parroquial de Santa Oliva. També, ara com a l'anterior *Miscel·lània*, no ens hem limitat a investigar exclusivament els anys en què hi va haver els enfrontaments armats, sinó que la recerca s'ha fet extensiva a l'època immediatament anterior i posterior, és a dir, als anys 1800-1820. Així s'intentarà comprendre quina era la situació anterior a 1808, que és quan s'inicia la guerra, i es podrà veure quines repercussions va tenir, si és que n'hi va haver, mentre va durar la lluita i un cop va acabar el 1814.⁽²⁾

Entre 1800-1820 hi va haver set sacerdots a la parròquia de Santa Oliva: Isidre Güell i Amigó (1788-1803), Joan Alabedra i Castellet (1803-1809), fra Pau Vidal (1809), Josep Ratera (1809-1811), Josep Arc (1811), Joan Ponts i Pastaller (1811-1815) i Josep Vidal i Rovira (1815-1827). Ells són els que ens proporcionaran les notícies de la nostra època d'estudi.

SANTA OLIVA EN AQUELLA ÈPOCA

Els límits municipal i parroquial no havien variat des de feia moltes generacions.⁽³⁾

En canvi, el paisatge creiem que havia canviat bastant al llarg de la darrera centúria, especialment durant la segona meitat del segle XVIII. De la paperassa de la parròquia es dedueix que les clapes de bosc que hi havia al segle XVII s'havien anat reduint, tot i que encara continuaven sent més abundants que en l'actualitat. Suposem que l'expansió de la vinya seria un fet destacable, i que el seu augment i el d'altres tipus de conreus va continuar al llarg del segle XIX.

Entre 1800 i 1820 el nombre d'habitants va oscil·lar molt, com veurem en el darrer apartat. Possiblement el màxim i el mínim van ser, respectivament, 430 i 300.

En tot cas, tampoc podem oblidar que Santa Oliva, com bona part de Catalunya, havia experimentat un gran creixement de població durant el set-cents. Dels 111 habitants dels anys 1716-1719⁽⁴⁾ es va passar a 308 al 1787.⁽⁵⁾ O sia que en uns 70 anys s'havia multiplicat per tres. Abans d'aquest enorme creixement el poble es limitava a la plaça Major, el carrer del Castell, el de mossèn Antoni Paradís (només des de l'actual Ajuntament fins a la plaça Major) i el de Torras i Bages. Ara, però, l'expansió demogràfica s'havia traduït de dues formes diferents sobre la trama urbana. Per un costat es van anar omplint els nombrosos buits que a finals del segle XVII encara hi havia a la zona edificada.⁽⁶⁾ Per altra banda, l'expansió del poble s'articulà al voltant del camí de l'Arboç, que a finals del segle XVIII ja es denominava "carrer de l'Arboç" per haver-s'hi construït moltes cases a ambdós costats. El trasbals de la Guerra del Francès deuria aturar momentàniament el creixement, però després del conflicte, potser més

enllà del 1820, a tot al llarg del segle XIX s'aixecaren cases arreu del poble i s'obriren carrers sobretot pels voltants del de l'Arboç.

ELS FETS

Anem a deixar constància dels fets que hem trobat documentats a l'arxiu de la parròquia. Els ordenem cronològicament.

A l'inici del període estudiat (1800-1820) es produïren tres anys de collites dolentes: 1800, 1801 i 1802. Això quedà reflectit al llibre de la Botiga.⁽⁷⁾ Fins al 1799 la comptabilitat del gra deixat i del que es retorna no ofereix problemes. Cada any hi ha dos llistats on els individus tenen anotat al costat la quantitat que prenen o que tornen. Però el 1800 llegim:

"Lo Mestall dela botiga dela Yglesia Parral de sta. oliva qe. se deixa a vârios Particulars del lloch de sta. oliva en lo any 1799 no se tornà lo any 1800, ni lo any 1801, per ser molt curta la collita en un y altre dels referits anys y per tan deun [sic] tornar no solament lo Mestall qe. tenen rebut si també las pujas corresponents qe. és un cortà per cada any y per cada gra. ...".

A causa de la suposada precaució, aquells anys el vicari no deixà mestall a ningú més. Quant a la civada, de les 16 quarteres i 9 quartans que es van deixar el 1799, el 1800 només se'n van tornar 7 quarteres, per la qual cosa tan sols es tornà a deixar 5 quarteres i 9 quartans. Tret d'aquests detalls, la comptabilitat del llibre de la Botiga no es restableix, ara ja amb normalitat, fins al 1803.

Del 1804 disposem d'una sèrie de dades estadístiques referides a Santa Oliva que van ser recollides pel vicari Joan Alabedra en un informe dirigit al bisbat de Barcelona.⁽⁸⁾ Transcriurem alguns detalls interessants.

Segons les dades de població, a la demarcació parroquial al 1804 hi havia 355 habitants,⁽⁹⁾ dels quals 166 eren homes i 189 eren dones.

A continuació, a la pregunta "Diezmos. En qué cota se pagan, y quién los percibe?" es respon: "De onse, una; que se parte entre el

diezmo, y Primicia. El Sr. Abad de St. Cucufate del Vallés; o sus arrendatarios". I a la pregunta "Primicias. En qué cota se pagan, y quién los percibe?" el vicari Alabedra contesta: "Lo mesmo qe. del diezmo: el Prior; o Rector".

El batlle era nomenat per l'abat de Sant Cugat del Vallès.

El poble pagava llavors 465 lliures de contribució i no hi havia ningú exempt de càrregues. Per quinquennis la producció era la següent:

blat:	110 quarteres
civada:	0 quarteres
ordi:	145 quarteres
"mescladizo":	496 quarteres
mongetes:	16 quarteres
vi:	496 cargues
oli:	20 cargues

Finalment esmentarem el bestiar que hi havia al municipi:

ovelles:	200 caps
xais:	100 caps
bous:	6 parells
vaques:	4 parelles
porcs:	50 caps

Passem al 1808. La guerra a Catalunya s'inicia pròpiament a principis d'any. El 4 de juny l'exèrcit francès passa per l'Arboç en direcció cap al sud. Pocs dies després, concretament el 9 i 10 d'aquell mateix més, es produïren els coneguts fets de l'Arboç, en intentar els habitants d'aquest poble aturar les tropes del general Chabran que anaven ara en sentit invers, o sigui cap al nord.

A Santa Oliva no tenim cap referència de la guerra fins als últims dies d'aquell any, que és quan es produeix la primera defunció per culpa dels francesos:⁽¹⁰⁾

"Als trenta y un de Janer y un de Fabrer del any mil vuit cents y onse se feren las Funcions de Enterro y Novena per lo Quondam Pau Jané qual mataren los Francesos a últims de mil vuit cents y vuit..."

Durant els mesos de març a agost de 1809 es produí una epidèmia extraordinària a Santa Oliva. La mortalitat va ser tan elevada que superà amb escreix els efectes derivats pròpiament de la guerra. A causa de la seva importància li dediquem un estudi dins l'apartat "Defuncions", per la qual cosa ara només deixem constància que es va produir.

En aquell moment, a causa de la guerra i de l'epidèmia, la situació al poble devia ser crítica. La població havia minvat notablement, com demostrarem a l'apartat "Panorama general", a causa de les morts produïdes per la pandèmia i per la gent que havia fugit del poble (possiblement a altres comarques) per lliurar-se dels atacs dels francesos. Precisament és durant aquest dramàtic panorama quan es produí la visita pastoral del bisbe Pau de Sihar el 2 de setembre de 1809. Aquest fet ens proporciona diverses informacions que val la pena comentar.

Per un costat aquesta data és la darrera de la qual tenim informació sobre la Botiga de l'església de Santa Oliva. Aquell dia al llibre de la Botiga hi ha la següent anotació:

"Sta. Visita de la Parroquia de Sta. Maria del Priorato de la Oliva [sic] a 2 de Setiembre de 1809.

"Habiendo visto S. Y. este Libro de la Botiga, encargó al Vicario Perpetuo y Obreros cobren las quarteras de granos repartidas entre los vecinos de esta Parroquia en el año 1808, y las que están debiendo algunos de los años anteriores, todas con sus pujas: así lo decreto de que certifico.

"El interliniado 'y Obreros' no dañe.

"D. Josef de Llari, Secrio."

Després d'això mai més es parlarà d'aquest servei. Al quadre adjunt hem col·locat les quantitats de gra deixat (a l'esquerra de la coma hi ha les quarteres i a la dreta de la coma els quartans; 1 quartera equival a 12 quartans). Com es pot comprovar la Botiga estava en decadència des de feia uns anys. Per tenir una visió més de conjunt hem anotat les sortides des del 1790,⁽¹¹⁾ amb la qual cosa es veu que el 1798 es prestà el màxim de mestall i el 1793 el màxim de civada. La conclusió que podem treure és que el servei havia anat molt a la baixa abans de la guerra, per la qual cosa molt probable-

ment, hauria desaparegut encara que el conflicte militar no s'hagués produït. Així doncs, la invasió francesa del 1808 tan sols deuria fer precipitar una defunció ja esperada.

	Mestall	Civada
1790	32'10	11
1791	29'6	14'4
1792	27'9	10'9
1793	48'6	23
1794	0	0
1795	46'8	17'3
1796	48'7	16'9
1797	49'4	17'10
1798	65'11	18
1799	55'1	16'9
1800	0	5'9
1801	0	0
1802	0	0
1803	45	7'6
1804	41'6	6
1805	30'5	4
1806	35	4'9
1807	20	0
1808	11	0
1809	0	0

• L'any 1794 hi va haver males collites, la qual cosa va fer que no es retornés el gra prestat el 1793 i, alhora, no se'n deixés de nou.

• El 1800-1801-1802 es repetiren les collites dolentes, tal com ja hem recollit a l'inici d'aquest capítol.

Deixem la qüestió de la Botiga, però continuem amb la visita pastoral del 2 de setembre de 1809. En un document que hem localitzat⁽¹²⁾ es diu que "...la pobreza de los individuos [...] es grande...".

Sense deixar aquest mateix esdeveniment, veiem què diu el llibre de l'Obra (1772-1816). A les pàgines 188 i 189 hi ha un text que explica que, anteriorment a la data de la visita pastoral, l'exèrcit francès havia fet una incursió violenta a les dependències parroquials. A més, al segon paràgraf, es torna a anomenar la misèria que pateix el poble:

"Nos Dn. Pablo de Schar, por la gracia de Dios y de la Sta. Sede Apostólica, Obispo de Barcelona, del Cons^o de S. M. [?] [?]

Habiendo visto este Libro de la Obra y demás administraciones de esta Ygla, cuyas cuentas, a más de tener algún atraso, parte tienen rasgadas sus hojas con motivo de la invasión de los franceses en este país, según nos ha informado el Rdo. Vic^o Perp^o, de modo que este Libro carece de la debida formalidad: Mandamos al mismo, que haga uno de nuevo, en el que, después de foliado, ... [...] . Dado en la Sta. Visita de la Parroql. de Sta. María del Priorato de Sta. Oliva, 2 Sebpre. 1809.

Pablo Obpo de Barcna.

S. S. Y. cede por esta vez, y sin perjuicio de los derechos de la Mitra, los que le pertenecen por Visitar esta Parroquia a beneficio de los Pobres de la misma, dexando su repartimiento a conocimiento del Vicario Perpetuo.

Por mdo. de S. S. Y. el Obpo mi Señor.

D. Josef de Llari, Seorio."

Els invasors han estripat el llibre. "Efectivament, és un autèntic caos: fulls solts [...], altres, en nombre elevat, extraviats, anotacions inconnexes, papers reaprofitats, escrits posteriors en alguns casos fins al 1816 (i fins i tot, excepcionalment, fins al 1866), i encara una mena de missatge en llengua francesa fet per l'exèrcit ocupant".⁽¹³⁾ Aquest paper en francès pertany a un retall del llibre i està encolat barroerament a aquest. S'esmenta, de forma confusa, el "24e Regiment de Dragons, 3e Escadron, 7e (?) Comp", el director de l'hospital del Vendrell ("Le Directeur de l'hospal de Ventrelle"). També es parla d'una anada al Vendrell el 19 de febrer (?) de 1809 ("Jai a ventrelle le dis neuf fevrier (?) 1809"), de "Le Cherugien Major du Regt." i del capità comandant de la companyia ("Le Capn Comdt. la Compe"), així com d'algú que està malalt (" (?) maladie").

Els documents ens parlen de la por d'aquell temps. Així, el 12 de desembre de 1809 un jove de Santa Oliva, Francesc Francesch, de 22 anys, fa testament davant el capellà del poble per haver d'anar a lluitar contra l'ocupant: "...habentme de partir a la Guerra contra los Francesos y sent molt perillosa la mia vida..."

Durant el mes d'abril de 1810 l'invasor campa per Santa Oliva. El dia 8 es produeix la segona mort a mans dels soldats gavatxos i, pel que es pot deduir per la següent partida de defunció, el sacerdot s'ha hagut d'escapar del poble:

"Als vuit dies del mes de Abril de mil vuit cents y deu morí de una escopetada del Francesos Ramon Forcada de edat quaranta sinch anys, y per haber mort en est terme de Sta. Oliva encaraque habitaba en Zayforas terme de Banyeras lo enterraren los Feligresos en lo Cementiri de la pnt Parroquial de Ntra. Sra. de la Oliva lo endemà sens solemnitat alguna ni bé algun no rebé Sagrament algun ni féu Testament".

Els ocupants es van estar uns dies al poble, ja que una setmana més tard (15 d'abril de 1810) el capellà escriu al llibre de baptismes que un nadó fill de pares de Santa Oliva, la nena Teresa Queralt i Arrufat, ha hagut de rebre el primer sagrament al poble del costat:

"Als quinse de Abril del any mil vuit cents y deu en las Fonts Baptismals de la Yglésia Parroquial de Ntra. Sra. de Bellbey [...] ab expresa llicència del Rt. Mt. Franco. Llopart Curat de dita Parròquia, jo lo infrascrit Pbre y Economo de St. Oliva he batejat a Theresa [...]: qual Baptisme se ha administrat en dita Parròquia de Bellvey per haber los Francesos vingut hostilment en esta Parròquia y llansat la aygua Sta. del Baptisme".

Dels anys 1811 i 1812 no disposem de cap informació puntual sobre la guerra a Santa Oliva, la qual cosa no vol dir que necessàriament no hagués passat res. En tot cas, aprofitem per dir que els signes del conflicte són evidents pel que fa al llibre de l'Obra (1772-1816), ja que entre els anys 1808 i 1813 els capellans no aconsegueixen passar comptes de quasi cap administració parroquial, en especial dels anys 1809 i 1811, possiblement a causa del trasbals de la guerra.

Entrem al 1813. Al maig els francesos són derrotats a la batalla de la Bisbal del Penedès. Però el dia 7 de juny les coses devien anar malament pel poble, ja que al llibre de matrimonis consta que l'enllaç entre Josep Puig i Roca i Francesca Mestre i Romagosa es va fer a l'interior de la rectoria. Hi havia l'església ocupada pels francesos? Hi havia por a represàlies perquè els soldats estaven pel poble?:

"Dia set de Juny del any mil vuit cents, y tretse en un dels quartos de la Rectoria de Sta. Maria de Sta. Oliva Bisbat de Barcelona [...] jo lo

[illegible]

Missatge escrit en francès, dins el llibre de l'Obra (1772-1816), el 1809.

infra escrit Ecònomo de dita Parròquia [...] he assistit al Matrimoni celebrador entre Josep Puix...”.

L'estiu de 1813 serà el més sagnant de la guerra. Durant un mes exacte es produiran les quatre morts que manquen per completar la llista d'un total de sis. La brutalitat dels fets que presentem demostren una clara voluntat de represàlia i de sembrar el terror per part dels francesos. Ho copiem del llibre de defuncions:

“Dia vint y quatre del mes de Juliol de mil vuitcents y tretse en lo fossar de la Igla Parra de Sta. Maria de Santa Oliva Bisbat de Barna. se enterraren a Madelena, y a Joseph Papiol fills legítims y naturals de Agustí Papiol, y de Marianna Papiol los qual moriren de adat lo un de alguns sis anys, lo altre de alguns vuit anys, los que foren degollats per los francesos, en lo dias deu, y onse del mateix any los resaren dos misas”.

"Dia disset del mes de Agost del any mil vuitcents, y tretse en la Parròquia de Sta. Maria de Santa Oliva Bisbat de Barna. morí de resul-

tas de ser maltractat de los francesos Jaume Nin de edat de alguns setanta anys al qual cadàber fou enterrat en lo fossar de la Vila del vendrell, (y per causa de estar ocupadas estas immediacions, e invadida esta Parròquia de los francesos per ausència de mi Joan Pons Ecònomo de la mateixa parròquia de Sta. Oliva lo que, esto es lo ausentarse era precis ja per ser manat per lo Govern, ja també pera librarse de la persecucio de los francesos) entrà la Creu en Sta. Oliva per acompanyar lo cadàver del dit difunt ...".

"Dia vint y quatre del mes de Agost del any mil vuit cents y tretse en la Parra de Santa Maria de Sta. Oliva Bisbat de Barna. morí de edat de alguns cinquanta anys Joseph Baxeras lo que morí sens rèbrer los Sant Sagraments ni fer testament per haberlo iniquament degollat lo francesos, al cos del qual fou enterrat en lo fossar de dita Parròquia y del Bisbat de Barcelona".

Finalment esmentaren un testament datat el 22 d'abril de 1814, quan la calma ja havia tornat al poble. Al final s'hi diu:

"Fet fench és lo present testament per mi Joan Pons Prebere y Ecònomo de la Iglècia Paraí del Priorat de Sta. Maria de St. Oliva segons declaren los testimonis dalt dits, ho avia així disposat la testadora del present testament, la qual morí en la mateixa malaltia en què ordena lo pret. que féu devant lo dit Ecònomo lo que per causa del francesos se extrevia, y ells diuhen qe. declarà lo sobre dit y ordenat qual declaració feren dits testimonis del present testament lo que jo dit Ecònomo prengui; al vint y dos del mes de Abril del any mil vuit cents y catorse".

A la tapa del testament es llegeix: "testament de Antònia Rossell fet en lo any 1813". L'òbit en qüestió consta, al llibre corresponent, el dia 8 d'abril de 1813. Pel que diu el text, la redacció de les últimes voluntats s'havia fet pocs dies abans de la mort. De tot això es pot deduir que la rectoria va ser novament assaltada en una data indeterminada entre l'abril de 1813 i l'abril de 1814. Cal concloure que el saqueig deu pertànyer, sospitem, al dramàtic estiu de 1813.

Durant els últims mesos de 1813 es produeix la retirada progressiva de l'exèrcit invasor. Finalment, les tropes napoleòniques es veuen obligades a acceptar la seva derrota a nivell europeu en el transcurs de la primera meitat de 1814.

D'aquí fins al 1820 no hem trobat cap qüestió digna de ser destacada.

Recapitulant, podem dir que a Santa Oliva hi va haver 6 morts per efecte de les armes franceses.

La presència al poble de l'exèrcit ocupant està documentada en quatre ocasions: al desembre de 1808, potser al febrer de 1809 (o en tot cas en una data anterior al 2 de setembre d'aquell any), l'abril de 1810 i l'estiu de 1813.

La rectoria va ser saquejada dues vegades: el 1809 (en què es va malmetre el llibre de l'Obra) i el 1813 (destrucció d'alguns papers). També es va perdre el llibre de fundacions.⁽¹⁴⁾ A més, el 1810 els soldats abocaren pel terra l'aigua beneïda. I encara, tenim indicis que ens fan pensar que va ser robat un calze i el reliquiari de Santa Oliva.⁽¹⁵⁾ El capellà es va haver d'escapar el 1813 i, potser, el 1810.

Una notícia apareguda a darrera hora, que caldria confirmar amb certesa, ens indica que l'arxiu municipal podria haver estat destruït pels francesos.⁽³⁰⁾

LA POBLACIÓ: ESTUDI DEL PERÍODE 1800-1820

Analitzem ara els baptismes, les defuncions i els matrimonis, per després fer una síntesi i obtenir unes conclusions.

Baptismes

Durant les 21 anualitats analitzades que van de 1800 al 1820 (fig. 1) a l'Arxiu Parroquial de Santa Oliva hi ha enregistrats 398 baptismes.⁽¹⁶⁾ Això suposa una mitjana anual de 18'95 naixements. El màxim es produeix el 1819 amb 36, però la resta d'anys els resultats s'allunyen d'aquest i estan agrupats en una franja de valors reduïda (la següent punta destacada és el 1817 amb 28); el mínim és el 1809 amb 8. La mitjana mensual, resultat de repartir els 398 nens entre el total de 252 mesos, és de 1'5 naixements/mes. Per mesos el de més natalitat va ser el gener de 1819 amb 7 infants, seguit del febrer de 1816 i setembre de 1817, ambdós amb 6; realment, però, no són xifres que destaquin per la seva excepcionalitat. Mirant per anys la natalitat de 1800-1820, en conjunt és difícil distingir etapes, ja que

l'oscil·lació és poc acusada i quasi sempre els valors se situen entre la franja de 14 a 24:

1) 1800-1808: màxim 24 i mínim 14; mitjana anual 18. Poca oscil·lació.

2) 1809-1814: és la fase que va des del segon any de guerra fins al final. A excepció de 1809, en què es produeix la gran epidèmia (8 baptismes), la resta d'anys (1810-1814) són els de major estabilitat encara que també són els més fluïxos (màxim 20 i mínim 15; mitjana anual 14'16 sense comptar el 1809).

3) 1815-1820: és la postguerra i per tant hi ha una certa recuperació (màxim 36 i mínim 12; mitjana anual 23'83), encara que com es pot apreciar és també quan es produeixen les majors fluctuacions.

Finalment hem de destacar l'abundància de criatures filles de pares incògnits. En total n'hi ha 9 (2 al 1806 i 1 al 1801, 1802, 1805, 1809, 1816, 1818 i 1819), cosa que representa un 2'26% sobre el total del període 1800-1820.

Defuncions

Anem a veure les defuncions (fig. 1). Generalment l'edat del mort està indicada aproximadament, però, com ja és sabut, aquestes dades són de dubtosa fiabilitat a l'hora d'emprar-les per fer un càlcul estadístic, per la qual cosa hem preferit bandejar-les. Tan sols aprofitarem la classificació entre adults i infants ("albats"), tot i que també sabem que la delimitació no sempre és prou clara. La causa de la mort no s'indica en molts casos, ja que això sembla que anava al gust del capellà que hi havia o del moment en què aquest escrivia. Possiblement més del 50% de les partides no l'enregistren, i en el cas que sí es fa, la interpretació i associació amb la terminologia científica actual és fa molt difícil.⁽¹⁷⁾

Durant les 21 anualitats hi ha 331 defuncions, cosa que dona una mitjana de 15'76 a l'any. El màxim es produeix el 1809 amb 45, que és l'any de l'epidèmia, però tret d'aquest el següent amb importància és el 1813 amb 26. El mínim fou el 1801 (6 individus). La mitjana de les 331 defuncions repartides en 252 mesos surt a raó de d'31 al mes. Per

*Obit de M.
Baixes* Dia vint y quatre del mes de Agost del any mil vint cencs y catre
en la Parroquia de Santa Maria de Sta. Oliva Bisbat de Baixa
moxi de edat de alguns ~~de~~ cinquanta anys Jorjish, Baixos
Home lo que morí sense rebre los sant sacraments ni les llorençament
per habentlo iniquament degollat lo francès, al ves del
Obit qual fou enterrat en lo fossat de dita Parroquia y a l'enterrament
dia 21 d'agost de 1813. *Joan Pons Economo.*

*Obit de M.
Albass* Dia vint y quatre del mes de Juliol de mil vint cencs y
catre en lo fossat de la Ppta Parroquia de Sta. Oliva de
Baixa morí de edat de alguns ~~de~~ cinquanta anys Jorjish, Baixos
Home lo que morí sense rebre los sant sacraments ni les llorençament
per habentlo iniquament degollat lo francès, al ves del
Obit qual fou enterrat en lo fossat de dita Parroquia y a l'enterrament
dia 21 d'agost de 1813. *Joan Pons Economo.*

Joan Pons Economo

*Obit de M.
Home* Dia vint y quatre del mes de Agost del any mil vint cencs y tret
en la Parroquia de Sta. Maria de Santa Oliva Bisbat
de Baixa morí de edat de alguns ~~de~~ cinquanta anys Jorjish, Baixos
Home lo que morí sense rebre los sant sacraments ni les llorençament
per habentlo iniquament degollat lo francès, al ves del
Obit qual fou enterrat en lo fossat de dita Parroquia y a l'enterrament
dia 21 d'agost de 1813. *Joan Pons Economo.*

Joan Pons Economo

mensualitats les màximes arriben a 5 individus en diverses ocasions (juliol de 1803, març i setembre de 1813 i, finalment, desembre de 1814), tot i que lògicament els nivells assolits durant l'epidèmia de 1809 (que estudiarem una mica més avall) són iguals o molt superiors a aquest, per la qual cosa no els referenciem de moment.

Del total de 331 morts en 21 anualitats, 168 són nens: 50'75% del total, o sia poc més de la meitat, quantitat molt pròpia d'aquells segles. Per anys el percentatge més elevat d'albats se l'emporta 1800 amb un 83'33% (10 de 12), seguit de 1817 amb un 77'77% (7 de 9) i 1819 amb un 75% (9 de 12). Els percentatges més baixos corresponen a 1806 amb tan sols un 14'28% (1 de 7), seguit a molta distància per 1801 amb un 33'33% (2 de 6) i 1813 amb un 38'46% (10 de 26). En xifres absolutes els anys pitjors foren 1809, lògicament (19 criatures), 1814 (11 nens) i 1800, 1803, 1813 i 1815 (10 nens cadascun); els millors van ser 1806 (1 infant) i 1801 (2 infants).

Les etapes de la mortalitat són les següents:

- 1) 1800-1808: màxim 20 i mínim 6; mitjana anual 12.
- 2) 1809: gran epidèmia (45 morts).
- 3) 1810-1814: és la segona fase de la guerra. Després de dos anys que no s'allunyen massa de la mitjana (1810 amb 16 i 1811 amb 11) la mortalitat es dispara (1812-1814), arribant al màxim el 1813 amb 26.
- 4) 1815-1820: és la postguerra. La mortalitat descendeix i es retorna als valors d'abans del conflicte (màxim 18 i mínim 9; mitjana anual 14).

Quant al conflicte bèl·lic (1808-1814), pensem que les 6 morts produïdes directament per la violència de la guerra representen poca cosa sobre un total de 137 (4'37%).⁽¹⁸⁾ A Santa Oliva no hi va haver grans fets d'armes, cosa ben diferent del que succeí en un lloc tan proper com és l'Arboç (juny de 1808). Comparativament, aquests 6 morts amb el total de la població estimada (de 300 a 430 habitants), suposen uns percentatges encara més baixos: del 2% a l'1'39%, respectivament. Per anys, només les 4 morts ocorregudes l'estiu de 1813 van fer pujar de forma una mica destacada el recompte, ja que en lloc de 26 haguessin estat 22 (un 15'38% menys), tot i que de per si mateix aquests dotze mesos haurien estat igualment els segons amb un índex de mortalitat més elevat del període 1800-1820. En canvi, el

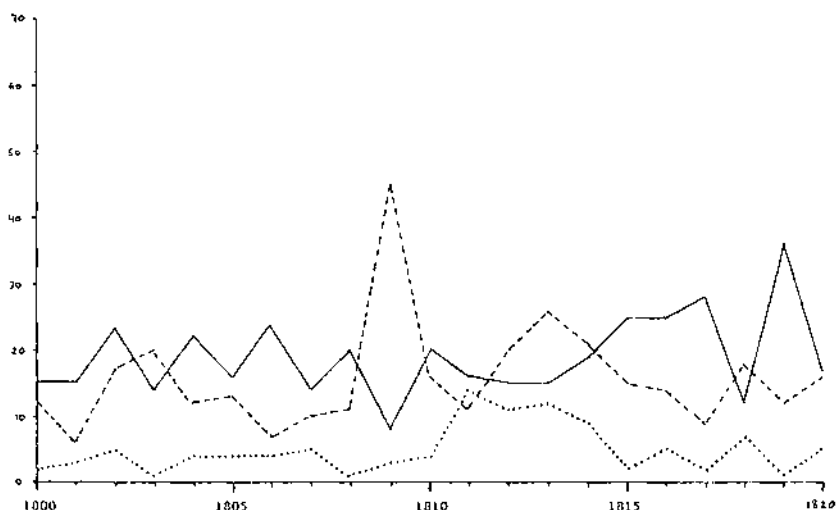

Figura 1: Evolució de la població a Santa Oliva (1800-1820): baptismes (línia contínua), defuncions (línia discontinua) i matrimonis (línia de punts).

factor que va fer disparar tots els indicadors va ser, sens dubte, la ja tantes vegades anunciada epidèmia de 1809.

En un altre ordre de coses, cal parlar de les morts tràgiques. Durant aquestes 21 anualitats sovint trobem defuncions per "accident". Creiem que no s'ha d'interpretar malament aquesta expressió, ja que amb freqüència, o potser sempre, es deu referir a una embòlia o malaltia similar com a causa de la mort. Corroborà aquesta suposició el fet que aquest mot apareix en un nombre molt crescut, certament del tot excessiu si tingués una connotació de violència; a més no va acompanyat de cap més detall que així ho faci pensar. En tot cas hi ha un grup que sí que es pot qualificar de mort tràgica. En total són 8 (2'41% del total del període 1800-1820). Per ordre cronològic són: possible assassinat (1807), possible accident laboral (1808), una caiguda (1810), cremades (1814), ofegament (1815), cremades (1815) i finalment dos nous ofegaments (1819 i 1820).

"Als sis dias del mes de Decembre 1807 morí violentamt. Pau Vidal fadrí moliner en lo moli den Carbó, y ara den Totosaus [...]: estava

sol en lo molí, se trobá mort, encontraren los facultatius sobre son cos divuyt feridas, de las quals las set eran mortals, y consequenmt. no rebé sagrament algun, ni tenia testat. fet. Al cadàver se donà sepultura eccla en lo fossar de la prest. Ygla. parroql. de Sta. Oliva dia nou del dit mes de Decembre, y any mil vuyt cens, y set, después qe. la justicia hagué fet la visura, y no se li féu bé”.

“Als vuit dias del mes de Juliol del any mil vuit cens, y vuit morí en edat de quaranta anys y de una ferida mortal Anton Soler Pagès, y Mestre de Casas de la prest. [...]”.

“Al un dia de Mars del any mil vuit cents y deu morí de resultas de una cayguda Manuel de edat set anys fill de Pau fontanals Pagès Dift. y de Rosa Soler [...]”.

“Dia dinou del mes de Desembre del any mil vuit cents, y catorse en lo fossar de la Iglésia Parral de Sta. oliva Bist. de Barna. se dóna sepultura eclesiástica al cos de Rosa Jané viuda muller qe. era de Bartomeu Jané: la que morí lo dia antes sens rèbrer Sagrament algun ni fer testament per haver mort repentinament de una desgràcia ocasionada del foch [...]”.

“Als vintiset de 7bre de mil vuit cents y quinse morí de haverse ofegat en lo cup un noy de sinc anys fill lilegítim y natl de Joan Riambau, y de Maria Planas [...]”.

“Als set de Nbre de mil vuit cents y quinse morí de haverse crema-da Maria de edat vint, y dos mesos, filla de Anton Vallès Moliner natl. de Bráfim y de Antonia Vallès y Virgili natl. del Vendrell habts. en Sa Oliva en lo Moti alt [...]”.

“Als vint y sinch de Abril de mil vuit cents, y dinou: se encontrà ofegat en la Riera de Sa. Oliva Gayetano Fonts de edat trenta, y dos anys natl. de la Vila del Vendrell [...]”.

“Als vint y quatre del mes de Agost de mil vuyt cents, y vint morí Joseph Manyé de haberse ofegat de edat catorse anys fill de Jaume Manyé, y Maria Olians [...]”.

L'epidèmia de març-agost de 1809

Es tracta de la més mortífera que s'ha produït a Santa Oliva en xifres absolutes, almenys des que hi ha els primers registres d'òbits conservats a la institució parroquial. Concretament aquests comencen al desembre de 1637 i continuen fins avui dia, mancant tan sols el

volum corresponent als anys 1679 a 1709. Són, per tant, prop de tres segles i mig documentats.

Si desglossem les defuncions per mesos, la taula de l'any 1809 queda així (entre parèntesi s'indiquen les xifres que corresponen pròpiament a l'epidèmia):

	Total morts (inclosos albat)	Albat
Gener	-	-
Febrer	-	-
Març	5 (5)	1 (1)
Abril	16 (16)	6 (6)
Maig	11 (10)	8 (7)
Juny	5 (4)	2 (1)
Juliol	3 (3)	1 (1)
Agost	1 (1)	-
Setembre	-	-
Octubre	1	-
Novembre	2	1
Desembre	1	-
Total 1809	45 (39)	19 (16)

L'epidèmia es desenvolupa entre els mesos de març i agost de 1809. Anteriorment l'última defunció s'havia produït a finals de desembre de 1808.⁽¹⁹⁾ A la següent, mesos després, el text de la partida diu així: "A dia primer del mes de Mars del any mil vuit cens, y nou morí de febras, en edat de xexanta ans Eulària Queralt...". Disset dies més tard hi ha el segon mort: "Als divuit del mes de Mars del any mil vuit cens, y nou morí de febra maligna Joseph Burrell de la mesia en edat de xexanta, y set anys...". Al cap d'una setmana ja es parla de l'epidèmia, la qual cosa ens fa pensar que aquesta també és la causa de les dues defuncions anteriors: "Als vint y sinch dias del mes de Mars del any mil vuit cens y nou morí de la epidèmia, y en edat de sinquanta anys Manuel Casellas Pagès de la prest. ...". Les 5 partides següents també parlen de l'"epidèmia", fins que a mitjans d'abril (concretament el dia 12) s'utilitza per primer cop el mot "pigota", o sigui la verola. A partir d'aquí s'aniran emprant indistintament les dues paraules. L'últim cas es produeix l'1 d'agost, exactament cinc mesos després de l'inici. El següent òbit ja no és fins al 17 d'octubre; tot i que no se n'indica la causa, la seva llunyania, dos mesos i mig, ens fa descartar que

sigui el brot epidèmic (curiosament el difunt és el mateix mossèn Joan Alabedra).

De tots els morts dels mesos de març a agost consta com a causa la verola, excepte la de dos albats (16 de maig i 1 de juny) que no sabem si fou per oblit del capellà o per causes alienes a la pandèmia. Com podem veure la malaltia assolí el major grau de virulència ràpidament, durant el segon mes (abril), que és quan es produeixen més morts (16 en total). En canvi la fase de regressió, i per tant de millora, és molt més lenta (mesos de maig, juny, juliol i agost).

En total, entre març i agost hi va haver 41 defuncions, de les quals 39 pertanyen amb tota seguretat a la pandèmia. D'aquestes 39 n'hi ha 16 que són albats, la qual cosa situa la mortalitat infantil en un 41'02%, xifra inferior a la mitjana de 1800-1820, quan ja hem dit que va ser del 50'75%. Això vol dir que va afectar en major grau a la població adulta. El 1809 hi va haver 45 morts. Si tenim en compte que la mitjana de 1800-1820 és de 15'76 morts/any, podem deduir que l'índex es multiplicà quasi per tres (exactament 2'85), xifra que ens dóna idea de les seves devastadores conseqüències. Això va fer que aquell any la mitjana mensual passés d'1'31 òbits a 3'75; concretament a l'abril es multiplicà per 12'21, ja que assolí els 16 individus, que són els que habitualment corresponen a un any sencer.

Els 45 morts de 1809 representen un 10'46% sobre el total dels 430 habitants que calculem que hi havia a Santa Oliva a l'inici d'aquell any, segons veurem més endavant; les 39 baixes de l'epidèmia representarien, al seu temps, un 9'06%. Per tant, l'epidèmia causà molts més estralls que la guerra: 39 i 6 baixes, respectivament, o sia 6'5 vegades de diferència. En tot cas, no podem evitar un comentari. Resulta estrany que de les 45 baixes de l'any només 6 corresponguessin a causes alienes a aquell flagell. Això significaria que de no haver sobrevingut aquest, el 1809 hagués estat l'anualitat més bona, juntament amb la de 1801 que assolí el mateix resultat.

Finalment, volem manifestar que pensem que seria interessant fer un estudi comparatiu de les conseqüències d'aquesta epidèmia a nivell comarcal, analitzant les dades poble per poble.⁽²⁰⁾

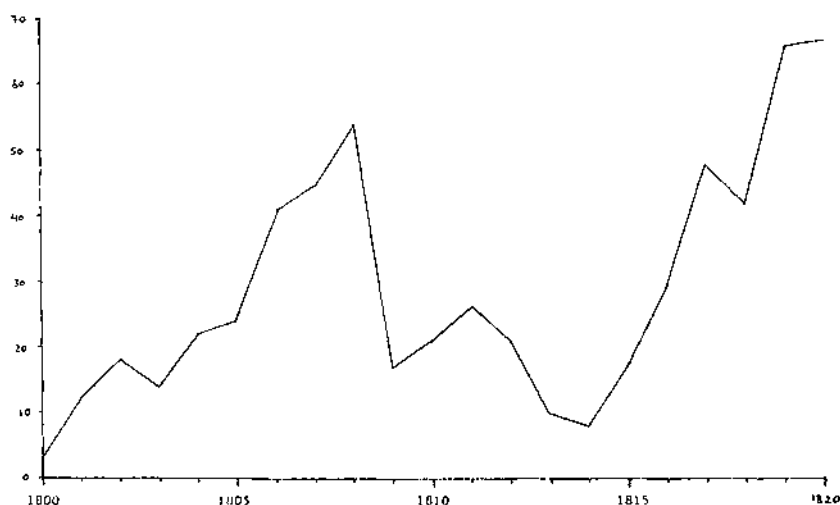

Figura 2: Creixement vegetatiu acumulatiu (1800-1820).

Matrimonis

Durant les 21 anualitats comptabilitzades entre 1800 i 1820 es van fer 105 matrimonis (fig. 1), és a dir, 5 enllaços de mitjana anual.⁽²¹⁾ N'hi ha un màxim de 14 el 1811; el mínim, amb 1 unió, el 1803, 1808 i 1819. Al març de 1813 es van fer 6 casaments, el major nombre en un mes, seguit del maig de 1814 amb 4.

Les etapes que es poden distingir són tres:

1) 1800-1810: màxim 5 i mínim 1; mitjana anual 3'27. La nupcialitat presenta uns índexs molt equilibrats i constants.

2) 1811-1814: és la segona fase de la guerra. El nombre de gent que es casa es dispara (màxim 14 i mínim 9; mitjana anual 11'5, o sia 2'3 vegades la del conjunt de 1800-1820).

3) 1815-1820: màxim 8 i mínim 1; mitjana anual 3'83. Els valors són semblants als de 1800-1810. Hi ha un retorn a la normalitat.

En conjunt és des destacar que a l'etapa central, coincidint amb la segona fase de la guerra, els indicadors es dispersen. Això resulta

certament estrany. Aquest augment tindria explicació si als primers temps de la guerra (1808-1810) la nupcialitat hagués baixat a causa de la marxa dels homes del poble cap al front. Per tant, l'increment es produiria en un interval teòricament més tranquil del conflicte en què els homes haurien retornat al seu poble i aprofitarien per casar-se. Seria, en conseqüència, una situació de compensació de la baixa inicial. Però això, aquest cas hipotètic, no succeí. Fins i tot, com hem vist, més enllà dels esdeveniments bèl·lics, a partir de 1815, es retorna als valors habituals. A més, analitzant les partides dels anys 1811-1814, no s'observa un increment d'individus nupciats que puguin ser passavolants com a conseqüència dels desplaçaments de població civil o militar a causa de la guerra, sinó que continuen sent santolivencs que s'uneixen entre ells o amb gent dels pobles del voltant.

Creixement vegetatiu

La gràfica del creixement vegetatiu acumulatiu (fig. 2) reflecteix perfectament les conseqüències de l'epidèmia de 1809, primer, i de la Guerra del Francès, després, així com de la situació anterior i posterior a aquesta:

1) 1800-1808: tot just fins l'any d'inici de la guerra la gràfica és marcadament ascendent. Es passa del valor +3 el primer any a +54 el darrer.

2) 1809-1814: es pot desglossar en dos grups:

- Hi ha l'epidèmia de 1809, amb una caiguda brutal des del +54 (1808) al +17 (1809), o sia de 37 punts (recordem que aquell any morien 45 persones, de les quals 39 per la pandèmia).

- En segon lloc hi ha la guerra: tot i que després de l'epidèmia hi ha una lleugera recuperació (de +17 el 1809 a +26 el 1810), globalment el descens és clar, ja que el 1814 acaba amb +8. Així doncs, el temps d'epidèmia i guerra resten conjuntament 46 efectius en tan sols 6 anys.

3) 1815-1820: s'ha acabat la guerra i la recuperació és del tot evident, passant de +8 a +67, amb un guany de 59 punts. El nivell assolit el 1808 s'aconsegueix recuperar el 1818-1819.

En conjunt el balanç és molt positiu, però també són obvis els efectes de l'epidèmia i la guerra. Cal pensar que sense aquestes dues calamitats, i tenint en compte el creixement molt fort de la resta d'anys, el resultat final de 1800-1820 hagués pogut ésser un sumatori brutal. Malgrat tot, els 67 punts guanyats en 21 anualitats en un poble de 300-430 habitants no deixa de ser sorprenent. Evidentment són les xifres pròpies de la demografia dels segles XVIII i XIX.

Panorama general

El 1787 Santa Oliva tenia 308 habitants,⁽²²⁾ mentre que el 1830 eren 429.⁽²³⁾ Això no significa que entremig el creixement fos constant. A les fortes crescudes, i alhora alteracions, de la demografia dels segles XVIII i XIX, cal afegir la Guerra del Francès, que trencà de ple l'evolució que de per si s'hauria produït. La nostra intenció és esbrinar què succeí entre 1800 i 1820, ja que, a més de les xifres de població, podem deduir també com reaccionà la gent davant el fet de la guerra.

Disposem de les dades del creixement vegetatiu. Ara presentem una altra informació bàsica: la de les "llibretes de combregants" o "llibretes de comunions", que eren elaborades quasi sempre anualment. Les xifres són les següents:⁽²⁴⁾

1800:	333
1801:	no hi ha llibreta
1802:	347
1803:	343
1804:	301
1805:	355
1806:	356
1807:	359
1808-1809:	327
1810:	293
1811:	301
1812:	la llibreta restà a mig fer
1813:	260
1814:	249
1815:	293
1816:	278

1817:	290
1818:	303
1819:	305
1820-1821:	303

Aquestes quantitats pertanyen a la gent en edat de combregar. Per això cal anar en compte a l'hora d'utilitzar-les estadísticament, sobretot quan l'edat de fer la primera comunió no queda mai clara i sembla oscil·lar entre els 7 i els 12 anys.⁽²⁵⁾ Sigui com sigui és necessari augmentar les dades d'aquest quadre per obtenir les quantitats de població real. El problema és saber quin percentatge s'ha d'aplicar, ja que el component infantil era molt elevat i oscil·lant durant els segles XVIII i XIX. Sent potser prudents, nosaltres hem estimat aquesta proporció entre un 18%⁽²⁶⁾ i un 30%.⁽²⁷⁾

Combinant la informació que ens proporciona el creixement vegetatiu i el resultat d'augmentar degudament els números de les llibretes de combregants, hem elaborat la gràfica de la població estimada de Santa Oliva entre 1800 i 1820 (fig. 3). Cal fer incís que totes les xifres d'aquesta gràfica són aproximatives. No creiem, però, que en cap cas la desviació pugui ser superior a ± 25 . El comentari, desglossat per etapes, és el següent:

a) 1800-1808: És l'etapa que va fins a l'inici de la guerra. La població creix, i passa de 400 a 430 persones, essent l'augment, però, inferior al del creixement vegetatiu.⁽²⁸⁾

b) 1808-1809: Caiguda en picat, passant de 430 a 390, que correspon sense cap dubte a l'epidèmia de març-agost de 1809.

c) 1809-1810: Segona caiguda en picat, que va dels 390 als 350 efectius. Aquest descens ve a continuació de l'anterior, perdent-se una quantitat semblant; això fa que aparentment a la gràfica les etapes b i c semblin una mateixa cosa.

d) 1810-1811: Estabilització momentània en 350 individus.

e) 1811-1814: Tercera caiguda en picat, dels 350 a 300, arribant així fins al final de la guerra.

f) 1814-1815: Forta recuperació, immediatament d'acabades les hostilitats, de 300 a 350.

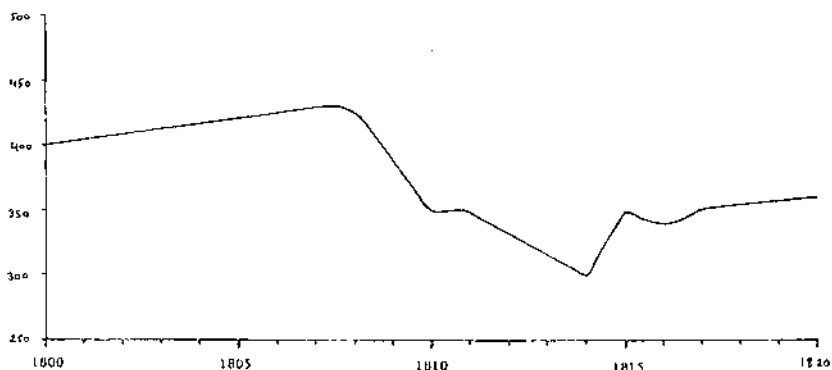

Figura 3: Població estimada de Santa Oliva (1800-1820).

g) 1815-1820: Creixement, de 350 a 360, encara que amb una certa aturada al principi.⁽²⁹⁾ Posteriorment a aquesta etapa s'arriba a les 429 persones el 1830, la qual cosa és perfectament possible només que es mantingués aquest ritme.

Què es pot deduir de tot això? En primer lloc que des de l'inici fins al final de la guerra (1808-1814) Santa Oliva va passar de 430 a 300 habitants, perdent-ne, doncs, un total de 130, la qual cosa representa un 30% de la població, xifra molt elevada que indica un gran trasbals. D'aquests 130 podem dir que uns 40 pertanyen a l'epidèmia de 1809 (etapa 1808-1809); els altres 90 es van perdre repartits entre uns 40 el 1809-1810 (etapa c) i uns 50 el 1811-1814 (etapa e). Però, on van a parar aquestes 90 persones (ni més ni menys que un 20% de la població que hi havia el 1808)? La nostra hipòtesi de treball és que una bona part va fugir del poble per por a la guerra.

Podem justificar, aproximadament, uns 40 morts per l'epidèmia, un comportament -10 en el creixement vegetatiu als anys immediatament anteriors al 1814, i uns 10 morts entre els de la mateixa guerra i alguns altres conceptes. Tot sumat 60. La diferència entre 130 i 60 dona un resultat d'uns 70 fugits del poble. Corrobora la nostra teoria de la fugida el fet que immediatament acabada la guerra la població augmenta sobtadament en 50 individus (1814-1815), la qual cosa sembla indicar que una bona part dels que van marxar van retornar quan es restablí la pau.

La gent deuria fugir a indrets més segurs, essent el Penedès una zona de pas i, per tant, perillosa. Potser se'n van anar a la banda del Montmell, més protegida pel seu difícil accés, o tal volta a comarques un xic allunyades com l'Urgell, la Segarra o la Conca de Barberà.

El 1820 la població seria d'uns 360 habitants, cosa que indicaria que encara s'estava lluny de recuperar el nivell de 1800 (400 persones) i, sobretot, el de 1808 (430 persones). Això s'aconseguiria cap al 1830.

En tot cas, la conclusió, més que probable, que es pot treure de tota l'estadística de població és la fugida d'un nombre considerable de santolivencs per por als francesos. L'escapada s'hauria produït en les dues fases indicades.

NOTES

- (1) LATORRE I SOLÉ, Joan. "Santa Oliva durant la Guerra dels Segadors, segons l'arxiu parroquial (estudi del període 1630-1670)", *Miscel·lània Penedesenca* 1995. Núm. XXI, vol. 98. Edita: Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurn d'Anoia, 1996. Pàgs. 75 a 99.
- (2) Els fons de l'Arxiu Municipal de Santa Oliva no han estat utilitzats pel mateix motiu que no ho vam fer a l'hora d'estudiar la Guerra dels Segadors. Tal com ja indicàrem llavors (pàg. 77 i nota 1 de la pàg. 98), el document més antic que hi hem localitzat fins al moment present és del 1818. Per tant s'escapa pràcticament dels anys del període 1800-1820. A més, aquests papers que són contemporanis no tenen res a veure amb el nostre tema de recerca.
- (3) Per això us remetem novament a la descripció donada a "Santa Oliva durant la Guerra dels Segadors...", pàg. 78, donant per vàlids els límits jurisdiccionals de mitjan segle XVII, tot i que fem incís que des del 1648 la Casa Murada mai més ha tingut cap mena de relació de dependència amb les institucions de Santa Oliva.
- (4) IGLESIES, Josep. *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*. Vols. I i II. Edita: Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1974.
- (5) IGLESIES, Josep. *El cens del comte de Floridablanca 1787*. Vol. I. Edita: Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1969. Pàg. 306.
- (6) Aquesta abundància d'espais sense edificar en forma de patis amb sortida directa al carrer, situats entre dues cases veïnes, es pot apreciar fent una anàlisi detallada del, fins ara inèdit, *Capvreu del Lloch de Sta. Oliva Baronia del Vandrell Any de 1694* (Arxiu de la Corona d'Aragó, secció Monacals-Hisenda, vol. 1170; es tracta d'una còpia del 1814-1815).
- (7) Existeixen realment dos llibres de la Botiga amb anotacions corresponents a l'etapa que investiguem. Un volum comprèn des del 1690 al 1813, encara que a partir del darrer quart del segle XVIII els apunts que conté es refereixen a temes variats

de comptabilitat de la institució religiosa local, generalment poc sistematitzats (com per exemple, l'arrendament de les basses del trull de la parròquia) i, en canvi, ben bé no hi ha res pròpiament de la Botiga. L'altre volum va del 1772 al 1809; com que aquest és el que pren el relleu a l'anterior en la qüestió de la Botiga, les dades que presentarem al llarg d'aquest treball estan extretes d'aquest segon llibre.

- (8) Aquesta informació no pertany, excepcionalment, a l'Arxiu Parroquial de Santa Oliva, sinó a l'Arxiu Diocesà de Barcelona. Pel seu interès hem cregut oportú publicar-la. Concretament es tracta de l'enquesta que el bisbat va trametre al vicari de Santa Oliva prèviament a la visita pastoral del 5 de juliol de 1804, i que el sacerdot va respondre el 29 de juny. El formulari contestat es troba al ja esmentat Arxiu Diocesà de Barcelona, a la caixa "Visites Pastorals 1804/2, 1809 [sic]-1816".
- (9) Advertim que aquesta xifra total d'habitants és sensiblement inferior a la que estimem per als anys anteriors i posteriors. Aquesta estranya situació és confirmada per la llibreta dels combregants de 1804. Ho ampliïm degudament al capítol anomenat "Panorama general".
- (10) Tal com es comprova, la partida no està inscrita al 1808, sinó al principi de l'any 1811.
- (11) Les xifres que presentem corresponen als recomptes anuals que nosaltres hem fet, ja que en alguns casos no coincideixen exactament amb els recomptes fets pels sacerdots.
- (12) Arxiu Diocesà de Barcelona, caixa *Visites pastorals 1809-1816*. Es tracta d'un informe redactat el 31-8-1809, prèviament a la Visita Pastoral del 2-9-1809.
- (13) LATORRE I SOLÉ, Joan. *Temples, capelles i retaules de Santa Oliva del 1564 al 1997*. Vol. II. Editen: Ajuntament de Santa Oliva, Parròquia de Santa Maria de Santa Oliva i Consell Comarcal del Baix Penedès. Sant Sadurn d'Anoia, 1998. Pàg. 50.
- (14) Remei Vendrell i Vendrell diu que això ho escriví un capellà de Santa Oliva, fent referència a mossèn Ramon Rovira, que exercí entre 1846 i 1853. L'autora no especifica, però, d'on va treure la informació. Vegeu el seu llibre: *La desamortització al Penedès*. Sant Pere Molanta, 1989. Pàg. 124.
- (15) LATORRE I SOLÉ, Joan. *La parròquia de Santa Oliva del 1564 al 1997*. Vol. I. Editen: Ajuntament de Santa Oliva, Parròquia de Santa Maria de Santa Oliva i Consell Comarcal del Baix Penedès. Sant Sadurn d'Anoia, 1997. Pàgs. 75 a 77 i 79.
- (16) Advertim que existeix un cert desordre en l'anotació dels baptismes celebrats al març-abril de 1805 i l'agost-desembre de 1814, la qual cosa ens ha obligat a vigilar a l'hora de fer el recompte. A més hi ha una partida de baptisme datada el 17-8-1814 que fou col·locada, per error del capellà, entre les de defuncions.
- (17) Novament detectem un desordre, tal com ja succeïa a les partides de baptisme. Concretament això passa durant els mesos de juliol-desembre de 1812 i juliol-agost de 1813, en aquest segon cas coincidint amb l'ocupació més violenta del poble per part dels francesos.
- (18) Aquests 137 morts són els que es van produir a Santa Oliva entre el febrer de 1808 i el maig de 1814. Aquestes dates les hem agafat com a representatives de l'inici (signes evidents d'ocupació de Barcelona) i final de la guerra (abandonament de Barcelona per part de les tropes napoleòniques). De fet, però, les accions

bèl·liques al Baix Penedès comencen al juny de 1808 i acaben cap al desembre de 1813; durant aquest període hi ha 126 morts, la qual cosa situa la taxa en un 4'76%, percentatge molt semblant a l'anterior.

- (19) Casualment es tracta de la primera mort produïda pels francesos. El text de la partida ja ha estat reproduït a l'apartat "El fets". Al mateix temps, a la nota número 10 advertim que cal cercar la inscripció al principi de l'any 1811 i no pas al 1808 com lògicament correspondria.
- (20) De moment disposem de les dades d'Aibinyana que, tot i no ser del tot fiables per tractar-se d'un recull d'anotacions esparses (ja que el 1812 els francesos havien destruït el llibre de defuncions de la parròquia), són prou significatives. Almenys això és el que nosaltres interpretem de l'enorme crescuda de morts en aquest poble l'any 1809. A tal efecte es pot consultar la pàg. 344 del treball: BOFARULL I TERRADES, Manuel. "Aibinyana 1800-1820", *Miscel·lània Penedesenca* 1993. Núm. XVIII, vol. 88. Edita: Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurn d'Anoia, 1994. Pàgs. 337 a 360.
- (21) Existeix un desordre notable en l'anotació de les partides del període juliol-desembre de 1812.
- (22) Vegeu la referència bibliogràfica de la nota número 5.
- (23) AAVV. *Gran geografia comarcal de Catalunya. El Penedès i l'Anoia*. Vol. 5. Fundació Enciclopèdia Catalana S. A. Barcelona, 182. Pàg. 148.
- (24) Aquests recomptes anuals són el resultat de la revisió que ha fet l'autor d'aquest treball. Algunes llibretes tenen feta la suma al final, però hem comprovat que bastants cops és equivocada, encara que els errors tampoc són greus. A part d'això, direm que a cada anualitat se li ha restat els habitants dels molins del Blanquillo i del Perot i de la masia de cal Sereno, que si bé pertanyen a la parròquia de Santa Oliva són del terme municipal d'Aibinyana (el total de població d'aquestes tres cases oscil·la, segons l'any, entre 6 i 18 persones).
- (25) Ho sabem perquè sovint quan un infant entrava per primer cop a la llibreta s'apuntava la seva edat al costat. Una altra manera de comprovar aquesta arbitrarietat és el llibre de defuncions, on a vegades hi ha nois de 16 anys que s'anoten encara com a albat.
- (26) Segons la referència bibliogràfica de la nota 8 i l'advertiment previ que hem fet a la nota 9, el 1804 hi havia 300 ànimes de comunió (el que coincideix amb la llibreta de comunió, on són 301) i 355 el total d'habitants; la diferència, 54 habitants, correspon als infants (18'3% de la població).
- (27) Segons la referència de la nota 5, el 1787 a Santa Oliva hi havia 75 nens de 0 a 7 anys (24'3% de la població) i 114 nens si es miren en una franja més àmplia de 0 a 16 anys (36'7% de la població).
- (28) No s'ha tingut en compte l'estranya dent de serra a la baixa d'uns 42-54 individus que presenta la llibreta de combregants de 1804 (vegeu el quadre de xifres que hem elaborat, així com la nota 26). Per tant, aquesta situació anòmala no ha estat reflectida.
- (29) Aquesta aturada es produeix al voltant de 1817, any en el qual, segons Manuel Bofarull, a Aibinyana les collites són quasi nul·les i, per tant, es passa fam (vegeu

la referència bibliogràfica de la nota 20). Això mateix s'ha detectat a Catalunya en altres estudis d'àmbit local. Aquesta situació no la podem afirmar ni negar per al cas de Santa Oliva, ja que la documentació de l'arxiu parroquial no ens proporciona quasi cap informació de tipus econòmic. Aprofitem per dir que, per aquest mateix motiu, i a desgrat nostre, tampoc hem inclòs en aquest treball un estudi econòmic de caire general pel període 1800-1820, malgrat que som del parer que aquest aspecte és bàsic per entendre qualsevol situació històrica. Quant a les ocupacions productives de la gent, sembla que poca cosa havia canviat amb respecte al que vam manifestar al treball sobre la Guerra dels Segadors: el 98% eren pagesos i la resta eren moliners, mestres de cases, pastors, algun teixidor de lli, etc.

- (30) Amb posterioritat a la presentació d'aquest estudi ha aparegut a l'arxiu municipal un document que ens fa pensar en aquesta possibilitat. Com que manca la corresponent confirmació, preferim de moment no donar-ne cap més detall ni referència. Els resultats seran presentats en una futura publicació, un cop hàgim pogut fer la investigació pertinent.